

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 STOCKHOLM

SA ./ riksåklagaren angående medhjälp till grovt rån m.m.

(Svea hovrätts dom 2016-01-29 i mål B 10240-15 och 11271-15)

Högsta domstolen har förordnat att riksåklagaren skyndsamt ska svara skriftligen på överklagandet. Jag vill anföra följande.

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom och anser att det inte finns skäl att meddela prövningstillstånd i målet.

Bakgrund

Åtalet

SA åtalades för medhjälp till grovt rån och grovt vapenbrott. När det gäller medhjälpsbrottet påstods att SA hade främjat ett grovt rån mot en guldsmedsbutik som begicks av flera gärningsmän den 24 maj 2014. Vid rånet hade en pistol avfyrats inne i butiken som sedan riktats mot en anställds huvud. Vidare påstods följande.

.-.- En lägenhet på Trondheimsgatan 5 har under perioden den 22 – 25 maj 2015 använts till att förbereda rånet, använda som gömställe, hantera rångodset samt förvara vapen i.

SA har främjat gärningen genom att under perioden den 22 maj 2015 – den 25 maj 2015 låta en av de inblandade i rånet använda hennes lägenhet med vetskap om att den skulle användas i samband med rån eller annat grovt brott. Hon har därutöver den 24-25 maj 2015 låtit gärningsmännen förvara delar av rångodset samt den pistol som använts vid rånet i lägenheten samt genom att byta ut namnskylden på lägenhetsdörren försökt försvåra polisens arbete.

Vidare yrkades ansvar för grovt vapenbrott bestående i att SA den 24-25 maj 2015 tillsammans och i samförstånd med annan innehåft den pistol som användes vid rånet och den 25 maj 2015 överlämnat pistolen till annan.

Tingsrättens dom

Tingsrätten dömde SA för medhjälp till grovt rån och grovt vapenbrott fängelse ett år tio månader.

Genom resultatet av hemlig telefonavlyssning och husrannsakan fann tingsrätten utrett att lägenheten använts i samband med rånet. Utredningen ansågs vidare visa att SAs bror MW spelat en framträdande roll vid rånet. Tingsrätten noterade att det var ostridigt att SA varit i lägenheten efter rånet och tagit viss befattning med stöldgods från rånet. När det gäller det grova vapenbrottet fann tingsrätten styrkt att pistolen efter rånet förvarats i lägenheten och att SA burit ut pistolen från lägenheten och överlämnat den till en annan person. Med utgångspunkt i avlyssnade samtal mellan SA och hennes bror uttalade tingsrätten följande.

Av dessa samtal framgår att SA inte på något sätt vid något tillfälle från det första samtalet med MW tar avstånd från vad som sker eller skett i hennes lägenhet eller ens uttrycker någon slags förvåning eller ogillande när det står klart för henne vad för slags brott som har skett som innefattat stöld av egendom och att vapen varit inblandat. Hon tar dessutom befattning med vapnet. Under dessa omständigheter anser tingsrätten att det är visat att SA redan från första samtalet med MW varit likgiltig inför vad som ska hända men förstått att något brottsligt var på gång och hon har trots det lånat ut sin lägenhet till gärningsmännen före och efter rånet och att hon har låtit gärningsmännen förvara rångodset och den pistol som använts vid rånet i lägenheten. Hon har dessutom ändrat namnet på sin lägenhetsdörr. Tingsrätten finner således att SA inte begått medhjälpen till rånet med direkt uppsåt utan med likgiltighetsuppsåt. .-.-

Tingsrätten bedömde att SA medverkat till rånbrottet i mindre mån varför straffet sattes under straffminimum.

Hovrättens dom

Efter att SA överklagat fastställde hovrätten tingsrättens dom när det gäller frågan om ansvar.

Hovrätten fann utrett att SAs lägenhet använts vid rånet på så sätt att de som utfört rånet kommit dit efter rånet för att där hantera bl.a. stöldgodset och byta kläder. Det angavs som sannolikt att lägenheten använts även före rånet och då som övernattnings- eller samlingsplats där rånarna t.ex. träffats, samlat ihop sin utrustning och tagit på sig sina rånarkläder.

När det gäller två medtilltalades medverkan uttalade hovrätten följande.

Rånet mot guldsmedsbutiken torde ha varit fullbordat när rånarna lämnade butiken eller i vart fall när de lämnade Kista centrum. OÖs och KAs medverkan ligger efter den tidpunkten. Medverkansansvar kan emellertid föreligga även efter ett brotts fullbordan. Brottet får dock inte vara avslutat. I förevarande fall måste rånarnas besök i lägenheten för att byta kläder och hantera stöldgods och vapen anses som en så integrerad del i den övergripande brottsplanen att rånbrottet inte

kan anses som avslutat förrän tidigast när rånarna lämnade lägenheten på eftermiddagen dagen för rånet. OÖ och KA kan därför inte på denna grund gå fria från ansvar.

Hovrätten fortsatte enligt följande.

På av tingsrätten anförda skäl är det styrkt att SA upplåtit lägenheten till sin bror, att det funnits i vart fall både stöldgods och den pistol som användes vid rånet i lägenheten samt att hon senare överlämnat pistolen till en annan person.

Frågan om de tilltalades uppsåt omfattat medhjälp till grovt rån har behandlats i båda de överklagade domarna. Tingsrätten har med beaktande av omständigheterna kommit fram till att alla de tilltalade handlat med så kallat likgiltighetsuppsåt, dvs. de har insett att det varit fråga om ett grovt brott och att de varit likgiltiga inför den omständigheten att brottet kunde visa sig vara ett grovt rån. Hovrätten delar denna bedömning. Vad gäller SAs befattning med pistolen delar hovrätten tingsrättens uppfattning att SA innehaft och lämnat över pistolen med vetskap om att det var en pistol. Omständigheterna är också sådana, vilket stöds av telefonavlyssningen, att hon efter det att rånet genomförts även måste ha insett det var fråga om den pistol som använts vid rånet.

När det gäller det grova vapenbrottet uttalade hovrätten att befattningen med pistolen ingick som moment även i medhjälpsbrottet och att ett vapenbrott avseende innehav av ett vapen som använts vid ett rån normalt konsumeras av rånbrottet. Men eftersom SA innehaft, hanterat och överlämnat vapnet efter det att rånbrottet avslutats ansåg hovrätten att hennes befattning med vapnet inte kunde omfattas av hennes medverkansbrott, utan bedömas som ett separat vapenbrott.

Överklagandet till Högsta domstolen

SA har överklagat hovrättens och yrkat att Högsta domstolen, med ändring av hovrättens dom ska frikänna henne från ansvar för medhjälp till grovt vapenbrott och grovt vapenbrott. I vart fall ska hon dömas till en lindrigare påföljd.

SA hävdar att hovrätten har gjort felaktiga bedömningar i ansvars- och påföljdsfrågorna. Mot hennes nekande är det inte styrkt att hon gjort sig skyldig till de brott hon åtalats för.

När det gäller skälen för prövningstillstånd uttalas att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen klargör i vilken mån ansvar kan följa för redan fullbordade brott. Hovrätten har uttalat att rånet varit fullbordat när rånarna lämnat butiken eller centrumet. Enligt hovrätten kan medverkansansvar dock föreligga även efter ett brotts fullbordande så länge brottet inte är avslutat.

Enligt SA är de gärningar som enligt åtalet utgör medhjälp till rån utförda efter att rånet fullbordats. Hennes hantering av stöldgodset och att hon tagit bort namnet från dörren till lägenheten kan därför inte ses som moment i med-

hjälsbrottet, utan utgör snarare andra brott som häleri och skyddande av brottsling, vilka brott hon inte åtalats för.

Med hänvisning till NJA 2000 s. 372 hävdar SA att det är en omtvistad fråga om ansvar kan följa för medhjälp till ett redan fullbordat brott. Avgörande anses vara om brottet också är avslutat. Det är många gånger vanskligt att avgöra om ett brott kan anses pågå även efter att det fullbordats och om ett senare handlande ska ses som en medverkansgärning eller som ett fristående, efterföljande brott. Är det fråga om ett brott som inte är perdurerande, kan det vara av betydelse om gärningen äger rum i omedelbar anslutning till brottets fullbordan. SAs befattning med stöldgodset och borttagande av namn från lägenhetsdörren har inte ägt rum i omedelbar anslutning till brottets fullbordan.

Skälen för min inställning

Den rättsliga regleringen

Av 23 kap. 4 § brottsbalken framgår att ansvar som är föreskrivet för viss gärning ska ådömas inte bara den som utfört gärningen utan även annan som främjat denna med råd eller dåd.

En medverkansgärning behöver inte vara en medverkan till brottet från dettas början till dess slut. Det brottsliga förhållandet får emellertid inte vara avslutat. Ansvar kan således följa för medhjälp till ett redan fullbordat brott så länge detta inte är avslutat (se NJA 1949 s. 529, NJA 1972 s. 429, NJA 2000 s. 372 och NJA 2009 s. 3).

Rättsfallet NJA 2000 s. 372 avsåg ett åtal för medhjälp till skattebedrägeri. Huvudbrottet bestod i att någon annan än den tilltalade genom oriktig uppgift föranlett att mervärdesskatt tillgodoräknats ett bolag med för högt belopp. Brottet hade fullbordats redan i och med att mervärdesskattedeklarationen med den oriktiga uppgiften kommit in till skattemyndigheten. Den tilltalade påstods ha främjat brottet genom att såsom bud på ett postkontor kvittera ut ett belopp motsvarande den ingående mervärdesskatten. Högsta domstolen uttalade bl.a. följande.

Det är en omdiskuterad fråga huruvida ansvar kan följa för medhjälp till ett redan fullbordat brott. Avgörande anses vara om brottet också är avslutat. Det är många gånger vanskligt att avgöra om ett brott kan anses pågå även efter det att det fullbordats och om ett senare handlande skall ses som en medverkansgärning eller som ett fristående, efterföljande brott. Är det fråga om ett brott som inte är perdurerande, kan det vara av betydelse om gärningen äger rum i omedelbar anslutning till brottets fullbordan. Av betydelse kan också vara brottets beskaffenhet. (Jfr Jareborg, Straffrättens ansvarslära, 1994 s 111 ff, Holmqvist m fl, Brottsbalken - En kommentar, s 23:55 f och Elwin, Häleribrottet, s 260 ff; se även bl a NJA 1949 s 529, 1963 s 574 och 1972 s 429.)

Det kan visserligen sägas, som också Riksåklagaren pekat på, att ett skattebedrägeri inte är till någon nytta för gärningsmannen om inte också de kontanta medel som bedrägeriet omfattar kommer i dennes hand. För ansvar för skattebedrägeri krävs det emellertid över huvud taget inte att det brottsliga handlandet föranlett någon förmögenhetsöverföring (jfr prop 1971:10 s 244). Det är för straffansvar tillräckligt att skattemyndigheten påför skatt med för lågt belopp eller tillgodoräknar skatt med för högt belopp. Därefter kan gärningsmannen inte genom någon ytterligare åtgärd anses fortsätta begå brottet (jfr Berg m fl, Kommentar till Brottsbalken III, 4 uppl 1994, s 435 f). Det har inte påståtts annat än att William H först ca 14 dagar efter det att deklarationen kom in till skattemyndigheten mottog uppdraget att som bud kvittera ut de aktuella medlen. Eftersom skattebedrägeriet då varit avslutat, kan William H:s handlande inte föranleda ansvar för medhjälp till skattebedrägeri.

Petter Asp, Magnus Ulväng och Nils Jareborg konstaterar att en medverkansgärning kan förövas före eller samtidigt med medverkansobjektet, men inte efter det att detta avslutats. Vidare uttalas följande (se Asp/Ulväng/Jareborg, Kriminalrättsens grunder, 2 uppl., 2013, s. 439 f., fotnoterna har utelämnats).

8. .-.-. Det är inte sällan svårt att avgöra om en medverkansgärning i nära anslutning till ett brotts fullbordande skall bedömas som medverkan eller som ett utnyttjande av en av annan åstadkommen situation eller efterföljande hjälp (se t.ex. BrB 9:6–7a och 17:11–12). En särskild svårighet ligger i att hjälp som givits i efterhand kan ha föregåtts av ett löfte att hjälpa till eller något annat som har karaktär av uppmuntran att begå brott. Om ett avtal om efterföljande hjälp slutits i förväg föreligger tveklöst medverkan.

9. Att ett brott är fullbordat innebär dock i och för sig inte att det är **avslutat**. Detta är särskilt tydligt vid s.k. perdurerande brott. Ett brott är perdurerande om det innebär att ett visst tillstånd uppstår, t.ex. ett frihetsberövande, och preskriptionstid inte börjar löpa förrän detta tillstånd upphört (se t.ex. BrB 4:1–2). Vid andra brott bör nog krävas, att medverkansgärningen äger rum i omedelbar anslutning till brottets fullbordande. Annars undermineras de bedömningar som gjorts beträffande särskild kriminalisering i vissa fall av efterföljande medhjälp.

10. Särskilda svårigheter bereder **gränsdragningen mellan häleri och medverkan till förbrott**. Ett ”ohederligt” köp kan vara medverkan till förskingring eller olovligt förfogande (BrB 10:1 respektive 10:4), men det kan också vara häleri (BrB 9:6), nämligen om förfogandebrottet har fullbordats på ett tidigare stadium. När någon, efter det att en stöld har fullbordats, har hjälpt till med att transportera bort det stulna, har ibland dömts för medhjälp till stöld och ibland för häleri. Avgörande bör vara om främjandet – som kan bestå antingen i ett löfte eller erbjudande om senare hjälp eller i befattning med det som stjäls – inletts innan huvudbrottet avslutats. När omhändertagandet sker i omedelbar anslutning till tillgreppet bör medhjälp anses föreligga.

I kommentaren till brottsbalken uttalas att den som medverkat till en stöld på sådant sätt att hans medverkanshandling bedöms som gärningsmannaskap inte också ska dömas för häleri. Bedöms medverkan som anstiftan eller medhjälp, torde detsamma gälla åtminstone om häleriet framstår såsom av helt underordnad betydelse. Vanligtvis ter det sig naturligt att, om någon gjort sig skyldig till medverkan till ett brott, han döms för detta utan att det i domen ens nämns att

medverkanshandlingen innefattar häleri. Det häleri som den dömden begått uppfattas då som en straffri eller, bättre uttryckt, medbestraffad efterhandling. Vidare uttalas att det omvänt kan tänkas att häleriet framstår som den avgjort mest väsentliga delen av vederbörandes brottslighet, vilket får till följd att han döms endast för detta brott, även om han också medverkat till det tidigare brottet. Frågan vilket förfaringsätt som bör väljas anges, på grund av konkurrensreglerna, i allmänhet vara av ringa praktisk betydelse (se Berggren m.fl., Brottbalken [version den 1 juli 2015, Zeteo], kommentaren till 23 kap. 4 §, under rubriken Gränsdragningen mellan häleri/skyddande av brottsling och medverkan).

I sin avhandling om häleribrotten uttalar Göran Elwin att det i allmänhet ter sig naturligt att döma en person, som både medverkat till ett brott och därefter tagit befattning med vad därmed åtkommit, för såväl medverkan som häleri. Emellertid synes en sådan huvudregel inte böra gälla undantagslöst. Det torde förekomma fall där det finns skäl att antingen låta hälerihandlingen konsumera medverkansgärningen eller anse hälerigärningen omfattad av tidigare anstiftan eller medhjälp. Om B och C kommer överens om att B ska stjäla och att de sedan ska dela på bytet har C gjort sig skyldig till anstiftan eller medhjälp till stöld. För det fall C efter stölden tar befattning med godset innebär denna gärning häleri. Enligt Elwin kan det i många fall vara befogat att ådöma C ansvar som gärningsman för det brott, varigenom godset åtkommit, i andra kan det ifrågasättas om inte hälerigärningen borde anses konsumera medverkansgärningen. Åtminstone om stölden skulle ha kommit till utan C:s medverkan framstår C från kriminalpolitisk synpunkt som hälare; särskilt är detta fallet om han förskaffar sig större del av bytet än hans medverkansgärning i och för sig skulle ha föranlett. Härvid kan befattningen med godset sägas utgöra tyngdpunkten i C:s brottsliga beteende. Om en medverkandes gärning bedöms som gärningsmannaskap framstår däremot en hälerigärning beträffande gods som åtkommit vid brottet som en straffri efterhandling. I vissa fall torde det dock vara lämpligt att betrakta hälerigärningen på samma sätt även då C endast döms som medhjälpare till brottet. Enligt Elwin torde så främst böra ske om C:s medverkanshandling utgörs av att han får godset om hand. Hans befattning med godset har då redan straffrättsligt bedömts (se Elwin, Häleribrotten, 1969, s. 265 ff.).

Av 23 kap. 4 § tredje stycket brottbalken framgår att varje medverkande ska bedömas efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger den medverkande till last. Det står vidare klart att den subjektiva täckningen vid främjande måste hänföra sig till såväl huvudgärningen som medverkansgärningen. Är det fråga om en uppsåtlig gärning fordras att den medverkandes uppsåt, i regel full vetenskap eller likgiltighetsuppsåt, täcker det faktum att han eller hon främjat gärningen med råd eller dåd. Vidare fordras att den medverkande haft uppsåt i förhållande till den konkreta gärning som är huvudbrottet (se Berggren m.fl.,

Brottsbalken [version den 1 juli 2015, Zeteo], kommentaren till 23 kap. 4 §, under rubriken Subjektiv täckning).

I rättsfallet NJA 2007 s. 929 handlade uppsåtsbedömningen om främjarens uppsåt i förhållande till huvudbrottet (grovt skattebrott). Den tilltalade i målet hade låtit öppna konton, tagit emot pengar på kontona och tagit ut pengar däriifrån som han överlämnat till två personer som stod åtalade för huvudbrottet; den svarta ersättning som utbetalningarna utgjorde. Högsta domstolen konstaterade att det fick anses klart att den tilltalade haft uppsåt till de faktiska omständigheter som utgjort främjandet och att det för bifall till åtalet därutöver krävdes att denne haft uppsåt (insikts- eller likgiltighetsuppsåt) som täckte att huvudbrottet skulle komma till stånd. Högsta domstolen fortsatte enligt följande.

Enligt den s.k. täckningsprincipen krävs inte fullständig överensstämmelse mellan en tilltalads föreställning om händelseförloppet och det verkliga förloppet (Jareborg, Allmän kriminalrätt s. 334). När flera är inblandade i en brottslig verksamhet har inte alltid varje medverkande vetskap om hur brottet närmare går till, och detta kan inte heller krävas för att uppsåtskravet skall vara uppfyllt. I vilken utsträckning täckning måste föreligga kan inte anges generellt utan får bli beroende av vilken gärning som är aktuell. Ett grundläggande krav är dock att det vid uppsåtliga brott fordras att brottsrekvisiten enligt det tillämpliga straffbudet är täckta av uppsåt. När det gäller skattebrott av det slag som målet avser måste uppsåtet således omfatta att det skall lämnas oriktiga uppgifter till Skatteverket varigenom fara uppkommer för att skatt eller avgift undandras det allmänna. Det krävs emellertid inte att uppsåtet omfattar vilka skatter och avgifter som kan påverkas av handlandet eller exakt vilket belopp som riskerar att undandras (prop. 1995/96:170 s. 159). Inte heller bör det i ett fall som det nu aktuella uppställas krav på att uppsåtet täcker sådana omständigheter som i vilket bolag skatteundrandragandet sker eller vilka personer som står bakom huvudbrottsligheten.

Högsta domstolen fann det inte styrkt att den tilltalade haft insikt om att han genom hanteringen av kontanterna medverkade till skattebrott. Hans egna uppgifter och omständigheterna kring gärningen gav emellertid fog för slutsatsen att han insett att det förelåg en avsevärd risk för att kontanthanteringen ingick som ett led i en verksamhet som innebar att oriktiga uppgifter lämnades till Skatteverket med syfte att undandra staten skatter. Högsta domstolen ansåg det uppenbart att han varit likgiltig inför det förhållandet att hans åtgärder medverkade till ett skatte- och avgiftsundrandragande. Det förelåg därför förutsättningar att döma honom för medhjälp till de grova skattebrotten.

Min bedömning

Hovrätten har dömt SA för medhjälp till grovt rån. SA hävdar att de gärningar som enligt åtalet utgör medhjälp till rån har utförts efter att rånet fullbordats. Hon menar att hennes hantering av stöldgodset och att hon tagit bort namnet från dörren till lägenheten därför inte kan ses som moment i medhjälpsbrottet,

utan snarare utgör andra brott som häleri och skyddande av brottsling, vilka brott hon inte åtalats för.

Enligt gärningsbeskrivningen har SAs lägenhet använts under perioden 22 – 25 maj 2015 till att förbereda rånet, använda som gömställe, hantera rångodset och förvara vapen i. SAs främjande av gärningen består i att hon under samma tidsperiod låtit en av de inblandade i rånet använda hennes lägenhet med vetskap om att den skulle användas i samband med rån. I gärningsbeskrivningen anges också att SA den 24-25 maj 2015 låtit gärningsmännen förvara delar av rångodset samt den pistol som använts vid rånet i lägenheten samt genom att byta ut namnskylten på lägenhetsdörren. Tillägget kommer sig av att SA återvände till sin lägenhet den 24 maj. När hon flyttade hem igen fanns delar av rångodset och pistolen kvar i lägenheten.

Som framgått i det föregående kan en medverkansgärning förövas före eller samtidigt med huvudbrottet, men inte efter det att detta avslutats. Om ett avtal om efterföljande hjälp träffats i förväg föreligger tveklöst medverkan.

I det nu aktuella fallet har SA två dagar före rånet lämnat sin lägenhet och låtit brodern MW använda den. SAs aktiva handlande, att efter överenskommelse med MW rent faktiskt lämna lägenheten, är således företagen i tiden före rånet. SA har sedan låtit MW använda lägenheten ända fram till polisens ingripande dagen efter rånet, dvs. den 25 maj. Lägenheten har efter rånet använts till att bl.a. förvara rångods och vapen.

Hovrätten har bedömt att förvaringen av rångodset omfattas av SAs medverkansgärning. Som nämnts fanns godset i lägenheten när hon återvände den 24 maj. Åtalet avser inte något annat än att SA låtit gärningsmännen förvara godset i lägenheten och hon har inte heller vidtagit några särskilda åtgärder med godset utan det har funnits kvar i lägenheten fram till polisingripandet. Av tingsrättens domskäl framgår att MW när han tillät SA att återvända till lägenheten sa att det fanns ”grejer” där och att hon inte fick röra något. Med hänsyn till detta är det enligt min mening naturligt att anse att medverkansgärningen, dvs. att låta MW använda lägenheten i samband med rånet (under tiden 22 – 25 maj), även omfatta förvaringen av rångodset. Tyngdpunkten i SAs brottslighet ligger i att hon låtit MW och hans medgärningsmän använda lägenheten i samband med rånet; att förvara rångodset utgör en naturlig del av ett sådant brukande. Det senare ledet av gärningsbeskrivningen som specifikt behandlar förvaringen av rångodset efter det att SA den 24 maj återkommit till lägenheten och iakttagit godset har i detta sammanhang inte någon självständig betydelse för skuldfrågan.

När det däremot gäller SAs befattning med vapnet har hon åtalats och dömts för grovt vapenbrott. I den delen har hon, utöver att vapnet redan fanns i lägenheten när hon återvände dit den 24 maj, den 25 maj efter att ha fått instruktion-

er från MW lagt en duk över vapnet, tagit med det från lägenheten ut i trapphuset och i porten överlämnat det till en annan person. I detta fall har SA vidtagit aktiva åtgärder med vapnet som inte kan anses omfattas av att hon låtit MW använda lägenheten i samband med rånet. Det är därför naturligt att döma henne för vapenbrott och att därvid även låta innehavet av vapnet i tiden före överlämnandet omfattas.

Det är i målet ostridigt att SA den 25 maj bytt namn på ytterdörren till sin lägenhet. Av utredningen framgår att hon gjort det på eget initiativ. Enligt min mening kan detta handlande inte omfattas av den åtalade medverkanshandlingen. Domstolarna synes också ha behandlat saken på detta sätt. Tingsrätten har endast redovisat namnbytet som ett led i bedömningen av om SA handlat med uppsåt. Hovrätten har hänvisat till tingsrättens bedömning när det gäller uppsåtsfrågan och nämner i övrigt inte namnbytet. Under alla förhållanden måste det aktuella handlandet anses sakna betydelse såväl för medverkansbrottets rubricering som för påföljdsfrågan.

Domstolarna har funnit att SA, när hon lät MW använda lägenheten, handlat med likgiltighetsuppsåt i förhållande till att lägenheten skulle användas till ett grovt rån. Enligt NJA 2007 s. 929 fordras vid medverkan till uppsåtliga brott att brottsrekvisiten enligt det tillämpliga straffbudet är täckta av uppsåt. Av rättsfallet kan vidare dras slutsatsen att det inte krävs uppsåt i förhållande till de närmare omständigheterna kring brottet såsom t.ex. var och när detta ska begås. I det nu aktuella fallet består bevisningen i denna del bl.a. av en lång rad avlyssnade telefonsamtal mellan SA och MW före och efter rånet av vilka framgår att hon inte tagit avstånd från, eller visat förvåning över, vad som skett utan i stället hjälpt gärningsmännen, bl.a. genom att överlämna det vapen som använts vid rånet till en annan person. Utifrån bevisningen i målet får det anses styrkt att SA, när hon lät MW använda lägenheten, både insett risken för att lägenheten skulle användas för ett grovt rån (eller annat grovt brott) och var likgiltig till att så skulle ske. Vid gärningen utgjorde det förhållandet att ett rån skulle begås inte ett relevant skäl för henne att avstå från att låta brodern använda lägenheten.

Processuella frågor

Prövningstillstånd

Prövningstillstånd får enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan alltså inte föranleda prövningstillstånd på denna grund (se Fitger m.fl.,

Rättegångsbalken, version 1 oktober 2015, Zeteo, kommentaren till 54 kap 10 §).

Enligt SA är det av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen klargör i vilken mån ansvar kan följa för redan fullbordade brott. Hon hävdar att de gärningar som enligt åtalet utgör medhjälp till rån har utförts efter att rånet fullbordats. Hennes hantering av stöldgodset och att hon tagit bort namnet från dörren till lägenheten kan därför inte ses som moment i medhjälpsbrottet.

Av uttalanden i praxis och i doktrinen framgår att en medverkansgärning kan förövas före eller samtidigt med huvudbrottet, men inte efter det att detta avslutats. Vidare framgår att medverkan tveklöst föreligger även i de fall ett avtal om efterföljande hjälp träffats i förväg. Någon ytterligare vägledning för rättstillämpningen behövs inte i dessa avseenden.

Som framgått i det föregående har SA främjat rångärningen genom att låta en av de inblandade i rånet, MW, använda hennes lägenhet. Hon har två dagar före rånet begicks träffat överenskommelse om detta med MW och också själv lämnat lägenheten. Det är således inte fråga om medverkansgärningar utförda efter att rånet fullbordats.

Vidare bör understrykas att åtalet inte avser att SA vidtagit några aktiva åtgärder med rångodset. Gärningsmännen har använt lägenheten till att förvara godset från det att de anlände till lägenheten efter rånet till dess att polisen ingrep; alltså både före och efter det att SA återvänt till lägenheten. Ingen tvekan kan råda om att den mest väsentliga delen i SAs brottslighet utgörs av att hon låtit gärningsmännen använda lägenheten i samband med rånet och att medverkansgärningen därför även ska omfatta förvaringen av godset efter det att hon återvänt till lägenheten. Inte heller i detta avseende finns det enligt min mening behov av ytterligare vägledning.

SA hävdar inte att bedömningen av uppsåtsfrågan är intressant från prejudikatsynpunkt. Det kan ändå konstateras att Högsta domstolen i NJA 2007 s. 929 uttalat sig om vad uppsåtskravet omfattar vid medverkan till brott. Jag har svårt att se att det finns något egentligt utrymme för Högsta domstolen att, vid en prövning av det nu aktuella målet, ytterligare precisera rättsläget när det gäller denna fråga eller när det gäller frågan om uppsåtets nedre gräns (i form av likgiltighetsuppsåt). När det gäller frågan om SA insett risken för att lägenheten skulle användas i samband med ett rån och om hon varit likgiltig inför om så skulle ske är bevisningen, som bl.a. består av avlyssnade och inspelade telefonsamtal, enligt min mening övertygande. Tilläggas kan att Högsta domstolen nyligen meddelat prövningstillstånd i ett mål angående mord där en av huvudfrågorna är om den tilltalade handlat med likgiltighetsuppsåt i förhållande till att målsäganden skulle avlida (Högsta domstolens mål B 379-16).

Sammanfattningsvis anser jag att en prövning av SAs överklagande inte skulle vara av vikt för ledning av rättstillämpningen. Jag avstyrker därför prövnings-tillstånd.

Bevisning m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen skulle komma att meddela prövningstillstånd i målet.

Anders Perklev

Lars Persson

Kopia till:

Utvecklingscentrum Stockholm
Västerorts åklagarkammare i Stockholm (AM-73477-15)